

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وزارت علوم ، تحقیقات و فناوری

دانشکده معماری و شهرسازی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد

رشته: معماری

عنوان:

بازاندیشی تھی های شهری

استاد راهنما:

دکتر علیرضا مستغنی

عنوان بخش عملی:

طراحی پارک پرورش فکری کودک و نوجوان

در غرب تهران

استاد مشاور:

دکتر حمید ناصر خاکی

پژوهش و نگارش:

لیلا شهرام پور

تیرماه ۱۳۹۰

تعهد نامه

اینجانب لیلا شهرام پور اعلام می دارم که تمام فصل‌های این پایان نامه و اجزاء مربوط به آن برای اولین بار (توسط اینجانب) انجام شده است. برداشت از نوشته‌ها، کتب، پایان‌نامه‌ها، اسناد، مدارک و تصاویر پژوهشگران حقیقی یا حقوقی (فارسی و غیرفارسی) با ذکر مآخذ کامل و به شیوه تحقیق علمی صورت گرفته است.

بدیهی است در صورتی که خلاف موارد فوق اثبات شود مسوولیت آن مستقیماً به عهده اینجانب خواهد بود.

امضاء لیلا شهرامپور

تاریخ : ۱۳۹۰/۰۴/۲۸

پیشگفتار

۱- طرح تحقیق

۱-۱ موضوع پژوهش

بازاندیشی تهی های شهری (طراحی پارک پرورش فکری کودک و نوجوان در غرب تهران)

۱-۲ سؤال اصلی تحقیق

کلید واژه ها: شهرسازی منظر^۱، توسعه پایدار شهری، پایداری اجتماعی، پایداری کالبدی، فضاهای باز شهری، تهی شهری^۲، وجوه فضاهای سبز شهری^۳، اوقات فراغت، کودک و نوجوان

پرسشها و پیش فرض ها

• معماری و شهر

- معماری زمینه گرا چیست؟ سیالیت معماری در بافت شهری زمینه بستر طرح چگونه دست یافتنی است؟
- نسبت معماری در تلفیق با متن یا بافت اطراف در چیست؟ راهکارها و اصول چیستند؟
- فضای تجربه، آموزش و تفریح، در هم نشینی با بافت زمینه بستر طرح در قالب مفهوم سیالیت فضای معماری چگونه امکان پذیر است.
- معماری یک توده فضایی مجزا از محیط اش نیست بلکه جزئی از شهر و برای شهر است.
- نسبت اوقات فراغت و آموزش کودک امروز چگونه است؟
- نقش خانواده در فرآیند رشد کودک چه تغییری کرده است؟

^۱ Landscape Urbanism

^۲ Urban Void

^۳ Urban Green Space Dimensions

● کودک و شهر

- نیاز به فضاهای عمومی طراحی شده بر اساس وجوه اجتماعی و زمینه گرایی شهرسازی منظر، به خصوص در شهرهای با تراکم بالا(تهران) بیش از پیش احساس میشود.
- آیا کودکان در فضاهای شهری تهران نادیده گرفته شده اند؟
- تامین نیاز به فضاهای آموزشی، تفریحی و اوقات فراغت برای کودک و نوجوان چگونه قابل تامین است؟
- طراحی مجموعه فضاهایی که امکان حضور آزادانه کودک را در شهر فراهم آورد، در قالب چگونه طرحهایی امکان پذیر اند؟
- کیفیت فضاهای باز عمومی نماد کیفیت و پویایی حیات اجتماعی و در پی آن جامعه پایدارتر در شهرهاست.
- فضاهای باز عمومی، با کیفیت انسان محور، زمینه ساز پایداری اجتماعی است.
- شهرهای پایدار، مناسب تمامی اقشار جامعه طراحی میگردند، از آن جمله شهرهای دوستدار کودک میباشند.
- وجود همبستگی بین کیفیت محیطی فضاهای باز با سلامت، رشد فیزیکی و خلاقیت کودکان؛ فضاهای باز عمومی متناسب باز نیازهای کودک و نوجوان میتواند زمینه ساز بروز رشد قابلیت های خلاقه در کودکان باشد.
- معماری منظر، می تواند بعنوان یک معماری اجتماعی با رویکرد فضای شهری است که فضای تعاملات اجتماعی را برای کودک و نوجوان در کنار اعضای خانواده آنها و یا مستقلا برایشان فراهم می آورد.

● فرآیند معماری زمینه گرا

- نقش هندسه و فرم در خلق فضاهای معمارانه
- فضای سیال در معماری به واسطه هندسه قابل تعریف هست، هندسه نوین: هندسه نا-اقلیدسی
- معماری تلفیق شده با زمینه و متن شهر براساس چه اصولی شکل میگیرد؟
- پارک های آموزشی، رویکرد های نوین به آموزش و پرورش را تقویت میکنند.

- شهر پایدار و پایداری اجتماعی

- کودک و نوجوان از مؤلفه های پایداری اجتماعی در جامعه هستند، مشارکت آنها در طرحهای شهری مانند پارکهای موضوعی و آماده سازی شهرها برای آنان(نظریات معاصر شهر دوستدار کودک^۴ CFC) از وظایف برنامه ریزان و طراحان شهری، معماران و معماران منظر است.

- اصولاً فضاهای باز یک سوم مساحت شهری را به خود اختصاص میدهند. آن ها می توانند نقش مؤثری را در کمک به دستیابی به اهداف توسعه پایدار و از سوی دیگر جلوگیری از آن بازی کنند.

- شهرهای دوستدار کودک، به کودک و نوجوان به عنوان سرمایه های جامعه می نگرد و در برنامه ریزیهایش نقش و حضور و مشارکت ایشان را پررنگ می بیند.

- توسعه فضاهای باز عمومی با رویکرد توجه به نیازهای جسمی، عاطفی و ذهنی کودکان ، و با هدف افزایش تعاملات اجتماعی از پیش فرض های توسعه پایدار شهری است.

- در گذشته، شهرسازی ما ، به خوبی سلسله مراتب فضاهای خصوصی، نیمه-عمومی و عمومی را سامان میداد. به گونه ای که در زمان خود کارکرد اجتماعی فضاهای نیمه-عمومی و عمومی

- نیاز جامعه امروز ما، بیش از پیش برنامه ریزی برای توسعه پایدار اجتماعی است. در این راستا، طراحی فضاهای شهری و یا معماری اجتماعی به گونه ای که به افزایش تعاملات اجتماعی بیافزاید از اهداف جامعه ای است که به سوی توسعه پایدار اجتماعی در حرکت است.

- شهر پایدار و تهی های شهری

- در توسعه کالبدی شهرهایی همچون تهران که بیش از سه دهه هیچ برنامه مصوب و مورد تأییدی برای توسعه و ساماندهی در اختیار نداشت، زمینهایی که در تحولات توسعه بی شکل، خالی، تهی وبعبارتی ناهمگون با توسعه پایدار شهر، به وجود می آیند. تئوری شهرسازی منظر، میتواند پاسخگوی تحول لازم برای چنین زمین هایی باشد.

- تهی های شهری، میتوانند به نقاط بالقوه برای تعاملات اجتماعی نسلهای یک جامعه در کنار هم تبدیل شوند.

^۴ Child Friendly City

- مبانی شهرسازی منظر، میتواند عامل پیوند تهی های شهری با بافت شهر ها باشد. شهرسازی با رویکرد منظر، پارادایمی است که در دههٔ اخیر موجب پیوند معماری، معماری منظر، طراحی شهری و برنامه ریزی منظر و شهری شده است.
- بهره گیری از مبانی شهرسازی منظر، با رویکرد میان رشته ای آن، منجر به ساخت شهرهای پایدارتر و بالا بردن کیفیت حیات اجتماعی (پایداری اجتماعی) شهرهای میگردد.
- شهرسازی با رویکرد منظر برای شهرهای پایدار ساختاری زمینه گرا پیشنهاد میکند. هندسهٔ این ساختار زمینه گرای شهری هندسه ای است افقی (نظریات ژیل دلوز^۵).
- ساختار فرمی شهرسازی منظر، ریشه در تفکرات فیلسوف معاصر ژیل دلوز دارد. نظریه ریزوم^۶ یا افقی گرایی ریشه در تفکرات دیکانستراکشن و اندیشه های ژاک دریدا دارد.
- هدف اصلی شهرسازی منظر، برخوردی اکولوژیک و پایدار با شهرهای معاصر است.
- مبانی شهرسازی منظر دارای سه ویژگی اصلی است:

- طراحی زمینه گرا^۷

- پیچیدگی^۸

- اتفاق^۹

- معماری زمینه گرا با رویکرد نوین شهرسازی منظر^{۱۰} در دههٔ اخیر، عرصه های تهی شهری را با هدف توسعه پایدار (کالبدی- اجتماعی- فرهنگی- زیستی...) فضاهایی برای تعاملات اجتماعی با رویکرد نوین به جنبه های آموزش و پرورش و اوقات فراغت برای مردم و بخصوص نسل کودک و نوجوان طراحی کرد.

^۵ Gilles Deleuze

^۶ Rhizome

^۷ Contextualism

^۸ Complexity

^۹ Contingency

^{۱۰} Landscape Urbanism

پرسش ها:

- چگونه میتوان از پتانسیل های نهفته در تهی های شهری برای طراحی شهرهای پایدار استفاده کرد؟

- آیا از معماری منظر در رساندن مقیاس مناسب به سطح تهی شهری کمک میگیریم تا مقیاس اجتماعی و فضایی مناسب را به آن سطح باز گرداند.

- چطور معماری را در بافت شهری تعریف کنیم؟ چگونه میتوانیم فضاهای خالی ایجاد شده در فرآیند توسعه شهرهایمان را یعنی تهی های شهری^{۱۱} را، با معماری ای نوین بهینه تعریف کنیم؟

- چگونه معماری را به شهرهای معاصر می افزاییم ، آنجا که عوامل متعدد اجتماعی- اقتصادی و فرهنگی در یکجا جمع شده اند؟ چگونه تئوری نوین شهرسازی با رویکرد منظر، شهرهای آینده ما را شکل خواهد داد؟

۱-۳ بیان مسأله

کشور ما دارای جمعیتی جوان است. درصد قابل توجهی از جمعیت جوان را کودکان و نوجوانان تشکیل میدهند. اهمیت و توجه به نسل جوان به عنوان سرمایه های ملی قطعاً از دیدگاه برنامه ریزان دور نمانده است.

در ساماندهی فضاهای شهری در طرح جامع تهران نیز توجه به نیازهای نسل جوان به فضاهایی برای گذران اوقات فراغت دیده شده است. در این طرح که تهران به چهار حوزه تقسیم شده است:

۱-حوزه مرکزی " مراکز تاریخی و فرهنگی "

۲-حوزه شرقی " مراکز تجاری و صنعتی تخصیص یافته "

۳-حوزه شمالی " مراکز سیاسی و اداری "

۴-حوزه غربی " مراکز تفریحی و ورزشی و گذران اوقات فراغت "

امروز در مبانی نوین روانشناسی رشد کودک به اهمیت آموزش کودک و خانواده در کنار هم تاکید شده است. رویکرد "پارک پرورش فکری کودک و نوجوان" نگاه به این مبانی دارد. در این راستا، تامین

^{۱۱} Urban Voids or Terrain Vague

نیازهای آموزشی، همنشینی فضای تجربه، تفریح و یادگیری با رویکرد نوین در نحوه "آموزش کودک و نوجوان" در عصر حاضر مورد انتظار میباشد. کودکان شهروندان کوچکی هستند که در معرض آسیب پذیری بسیاری قرار دارند. بدون شک محیط شهری آینده از خطرهای احتمالی برای کودکان است و خطر بزرگ این است که این رویکرد امکان دارد توانایی کودک را برای کنش متقابل^{۱۲} با محیط و تأثیر در شکل آن از بین ببرد. سرمایه گزاری برای آینده کودکان، توجه به نیازهای امروز و فردای این نسل، ایجاد تحول در زمینه های طراحی به منظور بهینه سازی فضاهای ویژه ایشان و بالاخره توجه بیش از پیش به مقوله پرورش در کنار آموزش و حتی فراتر از آن بیدار ساختن استعداد های نهفته و پرورش اندیشه های بکر همه و همه می توانند زمینه ساز خود کفایی، بهره وری در تولید، استقلال فکر و ذهنی جامعه و رشد اعتلای دیگر زمینه های اجتماعی و فرهنگی و حتی اقتصادی و سیاسی کشور باشند. کودکان می بایست تمامی جنبه های توسعه سالم نظیر خود سودمندی، آموزش، سرگرمی، تجربه هماهنگی فرهنگی و احساس ارتباط با محیط های شهری را در شهر کسب نمایند. استفاده از سیاست های شهر دوستدار کودک ابزار موثری برای تحقق نیازهای متغیر اجتماعات شهری هستند. ایجاد شهر دوستدار کودک زمینه ساز سرمایه گذاری بر روی سلامت و پایداری بلند مدت شهرها میباشد.

دانش طراحی شهری، با موضوعات بسیار متنوعی مرتبط است که خود نشان دهنده پیچیدگی شهر بعنوان ساختار زیستی مدرن انسان است. پایداری و شهرهای پایدار از مسائل روز در ارتباط با شهر است. تحول شهرها به سمت شهرهای پایدار تر به دنبال اهداف زیست محیطی، اقتصادی و اجتماعی است. براساس نظریات معاصر پایداری که سه عامل پایداری محیطی، اجتماعی و اقتصادی را به یک اندازه در توسعه پایدار هر جامعه موثر مبینند. اقداماتی که برای کودکان شهر میتوان انجام داد به دو گروه اصلی قابل تقسیم است:

۱. اقداماتی که برای تمام شهروندان مفید است اما کودکان بهره بیشتری از آنها می برند.
۲. اقداماتی که تقریباً خاص کودکان است مانند احداث مرکز آموزش ترافیک به کودکان.

^{۱۲} Interaction

اما رویکرد این پژوهش، تلفیقی است از هر دو گزینه. بعبارت دیگر این پژوهش سعی دارد با الگوگیری از پروژه های نوین شهرسازی منظر و تجربه معماری سیال در تهی های شهری، پروژه پارک پرورش فکری کودک و نوجوان را بعنوان بستری مناسب برای حضور کودک و نوجوان در شهر پیشنهاد کند. در دهه گذشته با مبانی نوینی در دانش شهرسازی مواجه شده ایم. از جمله این مبانی میتوان به دو نظریه شهرسازی نوین^{۱۳} و شهرسازی منظرین^{۱۴} یا شهرسازی منظر اشاره کرد. در شهرسازی نوین، اهمیت به عابر پیاده و طراحی شهرها براساس نیازهای او بصورت مبانی پیاده-گرایی^{۱۵} مطرح شد. اما شهرسازی منظر، که اخیراً در جامعه معماران، طراحان شهری و طراحان محیط مطرح شد، معماری منظر را دانشی میان رشته ای بدل کرده است. پارادایم شهرسازی بارویکرد منظر با رویکرد: هماهنگی با بافت^{۱۶}، پیچیدگی^{۱۷} و نگاه تصادفی^{۱۸} به طراحی و با توجه به نظریات فیلسوف معاصر ژیل دلوز^{۱۹} (افقی گرایی و ریزوم^{۲۰}) شکل گرفت.

۴-۱ اهداف و ضرورت تحقیق

ضرورت این پژوهش از آنجا ناشی میشود که علیرغم توجه جهانی به مسائل کودکان و حرکت های مفید بین المللی، در کشور ما کمتر به مسائل خاص کودکان در عرصه شهر توجه شده است. گویی شهرهای ما فقط برای بزرگسالان طراحی شده و تنها گوشه هایی از آنها به فضاهای مختص کودکان اختصاص یافته است. صرفنظر از اینکه این فضاها از نظر تعداد اندک هستند، از تنوع لازم برخوردار نمیباشند و هریک فی نفسه کامل نیستند. توجه به شهر به عنوان خانه دوم کودک ضروری است. اهمیت کودک و نوجوان به عنوان مولفه های موثر بر پایداری، ارتباط کودک و شهر و حضور او در عرصه های تصمیم گیری برای شکلهی به محیط های زندگی، از دیده طراحان و برنامه ریزان شهری پوشیده نیست. اما در ایران به چه اندازه به مشارکت کودکان اندیشیده شده است؟ در دنیا اقدامات گسترده ای در قالب "شهرهای دوستدار کودک" در راستای خلق شهرهای ایمن و امن برای آنها و خلق فضاهای عمومی شهری که بستر لازم برای حضور و تعاملات اجتماعی و مشارکت کودکان را در تصمیم گیری

^{۱۳} New Urbanism

^{۱۴} مأخذ: دکتر منصور، دیارتمان منظر دانشکده هنرهای زیبا دانشگاه تهران؛ جزوه درسی مبانی نظری معماری منظر، ورودی ۸۸

^{۱۵} Pedestrianism

^{۱۶} Contextualism

^{۱۷} Complexity

^{۱۸} Contingency

^{۱۹} Gilles Deleuze

^{۲۰} Rhizome

های شهری فراهم بیاورند، صورت پذیرفته است. از جنبه های مهم ارتباط کودک و شهر میتوان به سه اصل زیر اشاره کرد:

- اجتماعی شدن کودکان
- انتقال فرهنگ
- گذران اوقات آزاد و پاسخگویی به نیاز برای بازی، تفریح و تأمین ایمنی عبور و مرور

هدف از این پژوهش پرداختن به مسائل مرتبط با شهر و کودکان و نوجوانان بعنوان مؤلفه های اصلی پایداری است. ما معتقدیم، توجه طراحان شهری، معماران و برنامه ریزان به نسل کودک و نوجوان و خلق فضاهای عمومی قابل بهره برداری برای آنها در کنار خانواده هایشان، به پویایی حیات اجتماعی هر جامعه کمک میکند. صاحب نظران و متخصصین شهرسازی، محیط کالبدی شهر را نیز یکی از عناصر مهم در پرورش کودکان و نوجوانان می دانند. از جمله کوین لینچ که چنین می نویسد:

محیط در پرورش و رشد ذهن، احساس و کالبد افراد، به ویژه در کودکی نقش موثر دارد، اما نقش آن را در مراحل بعدی عمر نیز نباید نادیده گرفت، بی تردید تاثیر منفی محیط را که سخت نامساعد است می توان نشان داد. در عین حال توان ویژگی احساسی و روانی شهری را که پرورش ذهنی و جسمی افراد را تسهیل میکند حدس زد. کودکان، به دلیل شرایط سنی، جسمانی و روانی ویژه، تفاوت های آشکاری با سایر ساکنان شهر دارند، و یکی از بهترین تفاوت های آنها با سایر شهروندان بزرگسال این است که هنوز در جامعه پذیرفته نشده اند و در دوران انتقال فرهنگ قرار دارند، امری که بیش از از چیز به شهر، امکانات و فضاهای آن بستگی دارد. سهم آنچه عموم شهروندان و به ویژه شهروندان کوچک در خیابان می آموزند بیشتر از آموزشهای رسمی باشد که در مدارس به ایشان ارائه میگردد. بنابراین کوچه و خیابان آموزشگاه بزرگی است که نقش موثری در انتقال فرهنگ یعنی بزرگتری سرمایه هر جامعه را به نسل دیگر به عهده دارد. و شهرسازی دارای جایگاه ویژه های در فرایند ساماندهی این آموزشگاه واقعی می باشد.

از سوی دیگر با تصویب طرح جامع تهران^{۲۱} در سال ۱۳۸۷، رویکردی نوین به ایجاد فضاهای سبز، باز و عمومی شهری با رویکرد توسعه پایدار بوده ایم. در دو سال اخیر نیز، شهرداری تهران کوشیده است با

^{۲۱} Tehran Comprehensive Plan TCP

حمایت از پروژه هایی که در راستای چشم انداز توسعه پایدار تهران بوده اند در این راستا گامهایی موثر بردارد.

این پژوهش سعی دارد با پیشنهاد بکارگیری مبانی نوین شهرسازی منظر معاصر، و بازسازی و یا با دوباره دوختن تهی های شهری^{۲۲}، فراموش شده^{۲۳} و یا زمینهای عاری از محتوا^{۲۴}، به بافت شهرها، ضمن ایجاد فضاهای باز و سبز عمومی، بستری برای تعاملات اجتماعی بیشتر کودکان و نوجوانان در شهر فراهم آورد.

این اهداف در راستای رسیدن به پایداری اجتماعی و کالبدی است که نهایتاً با پرورش نسلی پویاتر به پایداری اقتصادی نیز خواهد انجامید. این پروژه، پارک پرورش فکری کودک و نوجوان، جستجوی ترکیب فضایی جدید برای یک تهی شهری، در بافت شهری واقع در منطقه دو تهران بوده است. هدف اصلی پروژه خلق یک تجربه فضایی شهری نوین و پویا برای همه اقشار و بخصوص مخاطب کودک، نوجوان است.

اهداف اصلی:

- نگاه نوین به ارتباط کودک و شهر (باز اندیشی معماری زمينه گرا) شکل کالبدی مجموعه در متن شهر نشسته اما نگاه به آینده دارد.

- دستیابی به اصول طراحی معماری برای کودک امروز؛ پرواز، فکر کودک در دنیای جدید.

- باز اندیشی طراحی مجموعه ای برای گذران اوقات فراغت متناسب با نیاز های این نسل در این دوره زمانی

اهداف فرعی:

- تجربه فرآیند طراحی معماری برای کودک

- تجربه طراحی معماری فضای تجربه گرا (مخاطب فضا نوع تجربه را انتخاب میکند)

- تجربه تلفیق معمارانه فضای شهری و معماری در بستر یک معماری پویا

^{۲۲} Urban Voids

^{۲۳} Forgotten Fields

^{۲۴} Terrain Vague

۱-۵ سوابق تحقیق:

در پنج سال اخیر با حمایت شهرداری تهران، چند پروژه پارکهای موضوعی و فرهنگی در تهران احداث و یا در حال احداث است. از جمله پروژه های موفق میتوان به پارک آب و آتش، دروازه فرهنگی البرز و پارک نهج البلاغه اشاره کرد.

پروژه پارک پرورش فکری کودک و نوجوان در قالب تجربه معماری سیال در تهی های شهری، کاملاً جدید است. شاید بتوان کانون پرورش فکری کودک و نوجوان و فرهنگسرای کودک را از جمله طرح هایی به شمار آورد که سعی در توجه به نیازهای کودک و نوجوان داشته اند. اما آنچه که مطرح است، کیفیت فضاهای آنهاست که اغلب طراحی جذابی ندارند، فضاها کوچک و امکان ارتباط با طبیعت و فضاهای امن - نیمه باز برای کودکان امکان پذیر نیست.

۱-۶ بیان نام بهره وران جهت هدف کاربردی

شهرداری ها - یونیسف - سازمان بهزیستی - سازمان مسکن و شهرسازی - آموزش و پرورش

۱-۷ جنبه جدید بودن و نوآوری طرح

پروژه پارک پرورش فکری کودک و نوجوان پیشنهادی است برای ترکیب فضاهای معماری و منظر و شهری، به منظور خلق فضایی تجربی با نگاه ویژه به مخاصب کودک و نوجوان برای گذران اوقات فراغت و افزایش پویایی حیات اجتماعی و تعاملات اجتماعی با هدف رسیدن به شهری پایدار و دوستدار کودک.

۱-۸ نوع روش تحقیق

حوزه تحقیق، به طور خاص مبانی نوین طراحی شهری در ارتباط با پایداری اجتماعی و کالبدی شهری است.

پایداری، پایداری اجتماعی، شهرسازی، معماری، معماری منظر، شهرسازی منظر، روانشناسی کودک و نوجوان

۱-۹ گردآوری اطلاعات

مطالعات موردی در تجربه های جهانی، و تجربه های اخیر در شهر تهران، مطالعات کتابخانه و مطالعه میدانی روش گردآوری اطلاعات در این پژوهش بوده است.

چکیده

موضوع این پژوهش بازاندیشی تهی های شهری در قالب یک تجربه شهری، به عنوان تعاملی در ایجاد محیط های مطلوب و در دسترس عموم، به منظور کارکردهای اجتماعی است. پروژه پارک پرورش فکری کودک و نوجوان، در همخوانی با معماری و شهرسازی و در قالب یک معماری اجتماعی، مفاهیم معماری منظر و شهرسازی با رویکرد منظر را باهم می آمیزد. این پارک مخاطب عام و خاص خود؛ یعنی خانواده ها، کودکان و نوجوانان را با توجه به مقیاس خود در سطح منطقه ای به خود جلب میکند. این پروژه، در قالب پارک موضوعی، فراهم آوردن فضایی جمعی برای گذران اوقات فراغت کودکان و نوجوانان در کنار اعضای خانواده و یا به تنهایی است. این پارک امکان فعالیت آزادانه، ارتباط با طبیعت، آشنایی با گیاهان و کارگاه های علمی در فضای باز را برای قشر کودک و نوجوان فراهم می آورد. از دیگر سو، در این پروژه با رویکرد ترکیب معماری و معماری منظر منجر به شکل گیری فضاهایی سیال شده است. این فضاها همچون کارگاه موسیقی، ادبیات و تئاتر و ... در رشد و پرورش خلاقیت، فکر و بطور کلی اوقات فراغتی کارآمد را فراهم می آورد. معماری این مجموعه در یک عرصه با متنی کهنه (سازه بتنی قدیمی و رهاشده) را که از کارکرد و یا عملکرد بی بهره و یا تهی بود را باز زنده میسازد. بنابراین نیاز به پروژه هایی از این دست، که با فراهم آوردن ترکیب فضای معماری، فضای شهری و منظر برای مخاطب خود آزادی حرکت، فعالیت، انتخاب را در گذران اوقات فراغت برای ایشان به ارمغان می آورد و از سوی دیگر با تلفیق معماری، شهرسازی و منظر، تهی های شهری را به فضاهایی پویا و فعال برای اهداف آموزش کودک و نوجوان را در کنار خانواده هایشان امکان پذیر میکند. نیازی که بیش از پیش در شهری همچون تهران احساس میشود. هدف این پژوهش پرداختن به این نگاه نوین در ارتباط کودک و شهر، در قالب نظریات نوین شهرسازی معاصر یعنی شهرسازی با رویکرد معماری منظر در بازاندیشی تهی های شهری در راستای توسعه پایدار اجتماعی، اقتصادی و زیستی است.

کلید واژه ها:

توسعه پایدار شهری، تهی شهری، شهرسازی منظر، اوقات فراغت، کودک و نوجوان

فهرست مطالب

پیشگفتار

چکیده

۱. فصل اول: توسعه پایدار

۱	مقدمه
۱	۱.۱. تاریخچه توسعه پایدار
۲	۱.۲. تعریف توسعه پایدار
۲	۱.۳. شاخص های توسعه پایدار
۴	۱.۴. اصول توسعه پایدار
۵	۱.۵. مؤلفه های توسعه پایدار
۱۱	۱.۶. مفهوم توسعه پایدار شهری
۱۲	۱.۷. ویژگی های یک شهر پایدار
۱۷	۱.۸. چشم انداز توسعه پایدار شهر تهران
۱۸	۱.۹. تهران، شهر دوستدار کودک می شود
۱۹	۱.۱۰. شهر پایدار: شهر دوستدار کودک
۲۰	جمع بندی

۲. فصل دوم: کودک و نوجوان؛ مؤلفه پایداری

۲۱	مقدمه
۲۲	۲.۱. کودکان، فراموش شدگان شهری
۲۲	۲.۲. آسایش و هراس کودک
۲۳	۲.۳. مسائل تفریحی و پرورشی کودک
۲۴	۲.۴. فضاهای شهری تهران و کودک
۲۷	جمع بندی
۲۹	۲.۵. کارایی روانشناسی کودک از نگاه طراح
۲۹	۲.۵.۱. اهمیت روانشناسی کودک
۳۱	۲.۵.۲. پرورش خلاقیت و بازی

۳۱	۲.۵.۳. اهمیت فرآیند خلاق
۳۲	۲.۵.۴. فرصت‌هایی برای خلاقیت
۳۲	۲.۵.۵. پرورش فرآیند خلاق
۳۲	۲.۵.۶. بازی خلاق
۳۴	۲.۶. نقش بازی در ایجاد خلاقیت و پرورش کودکان
۳۵	۲.۷. انواع بازی
۳۷	۲.۷.۱. بازیهای جسمی
۳۷	۲.۷.۲. بازیهای تقلیدی
۳۸	۲.۷.۳. بازیهای نمادین
۳۹	۲.۷.۴. بازیهای تخیلی
۴۰	۲.۷.۵. بازیهای آموزشی
۴۲	۲.۸. کودک و محیط
۴۳	۲.۹. محیط مطلوب کودک و فعالیت‌ها
۴۴	جمع‌بندی
	۳. فصل سوم: نگرش بوم‌شناسانه و اجتماعی به پایداری شهری
۴۶	مقدمه
۴۶	۳.۱. نگرش بوم‌شناسانه به پایداری شهری
۴۷	۳.۲. منظرسازی و توسعه پایدار
۵۰	۳.۳. فضاهای سبز شهری در تهران
۵۲	۳.۴. توسعه همگون پارک و فضاهای سبز شهری
۵۴	۳.۴.۱. فضای سبز شهری
۵۶	۳.۴.۲. انواع فضاهای سبز شهری
۵۷	۳.۵. کودک، منظر و محیطهای شهری
۵۸	۳.۶. ضرورت بازگرداندن منظرهای طبیعی به محیط کودکان
۵۸	۳.۶.۱. دلایل روانشناسی
۵۹	۳.۶.۲. دلایل زیست‌محیطی
۵۹	۳.۶.۳. دلایل تکاملی - تربیتی

۶۰	تکامل درک از محیط	۳.۶.۳.۱
۶۰	تکامل شناخت و احساس	۳.۶.۳.۲
۶۰	تکامل حس استقلال	۳.۶.۳.۳
۶۰	تکامل مهارت‌های فیزیکی و بالا بردن اعتماد به نفس	۳.۶.۳.۴
۶۰	تکامل خلاقیت	۳.۶.۳.۵
۶۱	تکامل اجتماعی	۳.۶.۳.۶
۶۲	۳.۷. نگرش اجتماعی - اقتصادی به پایداری شهری	
۶۲	۳.۷.۱. ویژگی فضاهاى عمومی	
۶۳	۳.۷.۱.۱. اجتماع پذیری	
۶۳	۳.۷.۱.۲. فعالیت و کاربردی	
۶۴	۳.۷.۱.۳. دسترسی و ارتباط	
۶۴	۳.۷.۱.۴. تصویر ذهنی و آسایش	
۶۴	۳.۷.۱.۵. لندشیپ	
۶۵	جمع بندی	
۶۸	۴. فصل چهارم: شهرسازی با رویکرد منظر	
۶۸	مقدمه	
۶۹	۴.۱. شهرسازی منظرین	
۷۰	۴.۲. تاریخچه شهرسازی منظر	
۷۱	۴.۳. ویژگی های شهرسازی منظر	
۷۴	۴.۴. ریخت شناسی شهری	
۷۵	۴.۵. اهداف و رویکردهای شهرسازی منظر	
۷۷	۴.۶. گونه های عمل شهرسازی منظر	
۷۷	جمع بندی	
۸۰	۵. فصل پنجم: بررسی نمونه های موردی	
۸۰	۵.۱. در تهران	
۸۱	۵.۱.۱. بوستان دروازه فرهنگی البرز (منطقه ۲)	
۸۶	۵.۱.۲. پارک آب و آتش	

۸۹	۵.۱.۳ بوستان دره فرحزاد
۹۲	۵.۲ در جهان
۹۲	۵.۲.۱ پارک مجسمه المپیک سیاتل
۹۳	۵.۲.۲ پارک دولویل
۹۹	۵.۲.۳ واترفرانت اسپادینا - تورنتو
۱۰۳	۵.۳ نمونه پروژه مراکز کودکان
۱۰۳	۵.۳.۱ مرکز تفریحی ورزشی، سنت کلاد فرانسه
۱۰۵	۵.۳.۲ مرکز اکتشاف کودکان دمشق
۱۰۸	۵.۳.۳ کانون پرورش فکری کودک و نوجوان
	جمع بندی
۱۱۴	۶. فصل ششم: مبانی طراحی
۱۱۴	۶.۱. تهی شهری
۱۱۵	۶.۲. انتخاب عرصه طراحی
۱۱۶	۶.۳. ویژگی های سایت
۱۱۶	۶.۴. بازخوانی متن یک تهی شهری: واسازی متن
۱۱۷	۶.۵. شکل گیری پروژه
۱۱۹	ضمائم ارائه گرافیکی طراحی
۱۲۰	منابع و مآخذ

فصل اول : توسعه پایدار^۱

مبانی توسعه پایدار، در بدو شکل گیری در حدود دهه هفتاد میلادی عمدتاً به بحث های زیست محیطی میپرداخت. حوزه طراحی منطبق با محیط، اهمیت به محیط بود که در آنزمان توجه طراحان محیط (معماران، شهرسازان، برنامه ریزان شهری، معماران منظرو...) را بیش از پیش به خود جلب کرد.

با گسترش مطالعات در حوزه مبانی توسعه پایدار، بحث های جامعه شناسی، اجتماعی و اقتصادی و حتی فرهنگی نیز به محدوده مطالعات توسعه پایدار وارد شد. طراحانی چون راپاپورت از جمله معمارانی است که طراحی های خود را منطبق بر اصول فرهنگی و جامعه شناسی محیط های انسان ساز کرده است.

در این فصل، به بررسی زمینه تاریخی بحث پایداری، توسعه پایدار و توسعه پایدار شهری، ویژگی های شهرهای پایدار و شهرهای دوستدار کودک میپردازیم. بازخوانی ادبیات مربوط به پایداری در این پژوهش به لحاظ اهمیت بکارگیری اصول آن در طرح عملی این پژوهش است. این طرح سعی داشته است میتواند با پیوستن بافت شهری گسسته و یا یک تهی شهری^۲ به بافت مسکونی اطراف و خلق یک اتفاق اجتماعی به فرآیند توسعه پایدار کالبدی، اجتماعی و اقتصادی شهر تهران براساس طرح جامع مصوب سال ۱۳۸۷ سرعت بخشد.

^۱ دکتر مهرداد نوابخش و دکتر اسحق ارجمند سیاه پوش، *مبانی توسعه ی پایدار شهری*، تهران، نشر جامعه شناسان، ۱۳۸۸

^۲ تهی شهری یا Urban Voids اصطلاحی است که به زمین های جامانده از توسعه و ناهمگون با بافت شهری اطلاق میشود.

تاریخچه توسعه پایدار

بحث توسعه پایدار به دنبال دو تحول اساسی در سطح بین‌المللی مطرح شد که یکی بحران نفتی سال ۱۹۷۳ و دیگری اعتراضات گروه صلح سبز و طرفداران محیط زیست بر آلودگی زمین و نابودی محیط زیست در اثر توسعه صنعتی و انباشت زباله‌های سمی کارخانجات و نیز آسیب‌دیدگی لایه اوزون بود. البته واژه توسعه پایدار و پایداری، از اوایل قرن بیستم در کتاب‌ها و نوشته‌ها به کار رفته است. اما بحث‌های جدی و کارشناسانه، پس از دو واقعه مذکور، آغاز شد که نقطه اوج این بحث‌ها، منجر به کنفرانس جهانی توسعه پایدار ملقب به اجلاس زمین در سال ۱۹۹۲ در شهر ریودوژانیرو برزیل منجر گردید که بعدها به اجلاس ریو مشهور شد و در آن قطعنامه‌ای در جهت ارائه راهبردهائی برای حرکت در جهت توسعه پایدار کشورهای جهان، صادر گردید و کشورهای جهان ملزم به پیروی از این قطعنامه شدند. ده سال بعد، در سال ۲۰۰۲، کنفرانس دیگری در شهر ژوهانسبورگ در آفریقای جنوبی در سطح وزرای کشورها و کارشناسان محیط زیست برگزار شد و هدف آن تأکید بر مصوبات کنفرانس ریو و اجرائی‌تر کردن این مصوبات در سطح جهانی بود.^۳

تعریف توسعه پایدار

توسعه پایدار^۴ در حقیقت ایجاد تعادل میان توسعه و محیط زیست است. پایداری می‌تواند چهار جنبه داشته باشد: پایداری در منابع طبیعی، پایداری سیاسی، پایداری اجتماعی و پایداری اقتصادی. در حقیقت توسعه پایدار تنها بر جنبه زیست محیطی اتفاقی تمرکز ندارد بلکه به جنبه‌های اجتماعی و اقتصادی آن هم توجه می‌کند. توسعه پایدار محل تلاقی جامعه، اقتصاد و محیط زیست است. در سال ۱۹۸۰ برای نخستین بار نام توسعه پایدار در گزارش سازمان جهانی حفاظت از منابع طبیعی^۵ آمد. این سازمان در گزارش خود با نام استراتژی حفظ منابع طبیعی این واژه را برای توصیف وضعیتی به کار برد که توسعه نه تنها برای طبیعت مضر نیست، بلکه به یاری آن هم می‌آید.

^۳ www.wikipedia.com

^۴ Sustainable Development

^۵ IUCN